03/02/2026
FYLLB
SEM. I
Reguler

Duration: 2 .5 Hours **Maximum Marks: 75**

NB: 1. All questions are compulsory
2. Figures to the right indicates full marks
3. Give case-laws/reasons wherever necessary

Q1. Answer Any Six of the following: **(12)**

a. Explain the concept of "Negotiating Council" as per the Industrial Relations Code, 2020.
b. What is collective bargaining?
c. Define "Standing orders" under the Industrial Relations Code, 2020.
d. Define Worker" under the Industrial Relations Code, 2020.
e. What are the duties of a conciliation officer under the Industrial Relations Code, 2020?
f. What is meant by "award" under the Industrial Relations Code, 2020?
g. List any three deductions allowed under the Code on Wages, 2019.
h. Define "Minimum wage" as per the Code on Wages, 2019.

Q2. Write Short Notes (Any Two): **(12)**

a. "Industry" as per Industrial Relations Code, 2020
b. Retrenchment and Layoff
c. Unfair Labour Practices
d. Time limit for payment of wages

Q3. Answer Any Two of the following: **(12)**

a. M/s. ABC Pvt. Ltd., employing 352 workers, did not prepare or submit draft standing orders even after the Industrial Relations Code became applicable to them. The union complained that workers are not protected by fixed service rules.
i) What duties does an employer have regarding draft standing orders under the Code?
ii) What is the effect of absence of certified standing orders?

b. In a factory with 350 workers, Union A commands 42% membership, while Union B has 58%. Union A still demands joint representation in negotiations.
i) What is a "Negotiating union"?
ii) Who must be recognized under the Industrial Relations Code?

c. A Conciliation officer attempted to resolve a wage dispute but the employer refused to attend meetings.
i) What are the statutory duties of the Conciliation Officer?
ii) What is the legal effect of failure of conciliation?

d. M/s. X Metals pays wages on the 15th of every month. In April, wages were paid on the 20th due to an "audit delay." Workers complained that such delay violates the law.
i) What is the statutory time limit for wage payment?
ii) Is the employer's justification valid?

X076V042168X076V042168X076V042168X076V042168

Q4. Answer Any Three of the following: **(39)**

a. Discuss the historical reasons for the formation of workers' combinations, emphasizing their relevance in the Industrial Revolution.

b. Discuss the concept of "standing orders" and the process of certification under the Industrial Relations Code, 2020.

c. Define "Strike" and "Lockout" and discuss the procedure and restrictions for initiating a Strike and Lockout under the Industrial Relations Code, 2020.

d. Explain the components of minimum wages under the Code. Also explain the procedure for fixing and revising minimum wages as per Code of Wages, 2019.

e. Explain the procedure for registration of a trade union under the Industrial Relations Code, 2020.

****

X076VB152F2X076VB152F2X076VB152F2X076VB152F2

08/02/2026
FYLLB
SEM-I
Regular

[वेळ: २.५ तास] [गुण: ७५]

टीप. १. सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत
२. उजवीकडील आकडे पूर्ण गुण दर्शवितात
३. आवश्यकतेनुसार केस-लॉ/कारण द्या.

Q1. खालीलपैकी कोणत्याही सहा प्रश्नांची उत्तरे द्याः **(12)**

अ. औद्योगिक संबंध संहिता, २०२० नुसार "वाटाघाटी परिषद" ही संकल्पना स्पष्ट करा.

ब. सामूहिक सौदेबाजी म्हणजे काय?

क. औद्योगिक संबंध संहिता, २०२० अंतर्गत "स्थायी आदेश" परिभाषित करा.

ड. औद्योगिक संबंध संहिता, २०२० अंतर्गत कामगार" परिभाषित करा.

इ. औद्योगिक संबंध संहिता, २०२० अंतर्गत सामंजस्य अधिकाऱ्याची कर्तव्ये काय आहेत?

च. औद्योगिक संबंध संहिता, २०२० अंतर्गत " निवाडा" म्हणजे काय?

ग. वेतन संहिता, २०१९ अंतर्गत परवानगी असलेल्या कोणत्याही तीन कपातींची यादी करा.

ह. वेतन संहिता, २०१९ नुसार "किमान वेतन" परिभाषित करा.

Q2 संक्षिप्त टीपा लिहा (कोणत्याही दोन): **(12)**

अ. औद्योगिक संबंध संहिता, २०२० नुसार "उद्योग"

ब. कामगार कपात आणि टाळेबंदी

क. अनुचित कामगार पद्धती

ड. वेतन देण्याची वेळ मर्यादा

Q3. खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे द्याः **(12)**

अ. ३५२ कामगारांना रोजगार देणाऱ्या मेसर्स एबीसी प्रायव्हेट लिमिटेडने औद्योगिक संबंध संहिता लागू झाल्यानंतरही मसुदा स्थायी आदेश तयार केले नाहीत किंवा सादर केले नाहीत. युनियनने तक्रार केली की कामगारांना निश्चित सेवा नियमांद्वारे संरक्षित केले जात नाही.

i) संहितेच्या अंतर्गत मसुदा स्थायी आदेशांबाबत नियोक्त्याची कोणती कर्तव्ये आहेत?

ii) प्रमाणित स्थायी आदेश नसल्यामुळे काय परिणाम होतो?

ब. ३५० कामगार असलेल्या कारखान्यात, युनियन अ कडे ४२% सदस्यत्व आहे, तर युनियन ब कडे ५८% सदस्यत्व आहे. युनियन अ अजूनही वाटाघाटींमध्ये संयुक्त प्रतिनिधित्वाची मागणी करते.

i) "वाटाघाटी करणारी युनियन" म्हणजे काय?

ii) औद्योगिक संबंध संहिता अंतर्गत कोणाला मान्यता दिली पाहिजे?

Y076YB152F7Y076YB152F7Y076YB152F7Y076YB152F7

क. एका समेट अधिकाऱ्याने वेतन विवाद सोडवण्याचा प्रयत्न केला परंतु नियोक्त्याने बैठकांना उपस्थित राहण्यास नकार दिला.

i) समेट अधिकाऱ्याची वैधानिक कर्तव्ये काय आहेत?

ii) समेट अयशस्वी झाल्यास कायदेशीर परिणाम काय आहे?

ड. मेसर्स. एक्स मेटल्स दर महिन्याच्या १५ तारखेला वेतन देते. एप्रिलमध्ये, "ऑडिट विलंब" मुळे २० तारखेला वेतन देण्यात आले. कामगारांनी तक्रार केली की असा विलंब कायद्याचे उल्लंघन करतो.

i) वेतन देयकासाठी कायदेशीर वेळ मर्यादा काय आहे?

ii) नियोक्त्याचे औचित्य वैध आहे का?

Q4. खालीलपैकी कोणत्याही तीनची उत्तरे द्या : (39)

अ. औद्योगिक क्रांतीमध्ये कामगारांच्या संघटनांच्या निर्मितीमागील ऐतिहासिक कारणांवर चर्चा करा, त्यांच्या प्रासंगिकतेवर भर द्या.

ब. औद्योगिक संबंध संहिता, २०२० अंतर्गत "स्थायी आदेश" आणि प्रमाणन प्रक्रियेची संकल्पना यावर चर्चा करा.

क. "संप" आणि "लॉकआउट" ची व्याख्या करा आणि औद्योगिक संबंध संहिता, २०२० अंतर्गत संप आणि लॉकआउट सुरू करण्यासाठीची प्रक्रिया आणि निर्बंधांवर चर्चा करा.

ड. संहिता अंतर्गत किमान वेतनाचे घटक स्पष्ट करा. वेतन संहिता, २०१९ नुसार किमान वेतन निश्चित करण्याची आणि सुधारित करण्याची प्रक्रिया देखील स्पष्ट करा.

इ. औद्योगिक संबंध संहिता, २०२० अंतर्गत कामगार संघटना नोंदणीची प्रक्रिया स्पष्ट करा.

****